

**OZOD SHARAFIDDINOV IJODI, MA'NAVYIY-MA'RIFIY MEROSINING
ADABIYOTSHUNOSLIK RIVOJIDAGI O'RNI**

Hakimova Qirmizoy Rajab qizi,

O'zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti

4-bosqich talabasi

E-mail: qirmizoyhakimova@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada Ozod Sharafiddinovning ijodi, tanqidiy va tarjima asarlarining adabiyotimiz rivojida tutgan o'rni, mavzu ko'lami va uning bugungi kun yoshlari uchun qay darajada ahamiyatliligi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Munaqqid, jahon adabiyoti, ijodkor, tafakkur, tanqid, tarjima, jurnal, istiqlol, qadriyat.

O'zbek adabiyotida milliy va umuinsoniy qadriyatlar rivojiga, xalqimiz ma'naviyatini yuksaltirishga munosib hissa qo'shga ijodkorlar ko'p. Ammo XX asr o'zbek adabiy muhitida o'z ibratli shaxsiyati, mustahkam e'tiqodi va dunyoqarashi bilan hammaning sevimli Ozod Sharafiddinoviga aylangan bu olim o'ta zukkoligi va aynan notiqiligi bilan betakror adabiy tanqidchisiga aylanib bo'lgan edi. U har bir dunyo yuzini ko'rayotgan asarga qon tomirini ushlay turib ham tashxis qo'ya bilgan insonlardan hisoblanadi. Munaqqidning bir qancha asarlarida hayotiy haqiqatlar tanqid ostiga olingan bo'lib, barcha ko'tarilayotgan masalalar yechimin topmasdan qolmagan desak, mubolag'a bo'lmaydi. Mohir murabbiy o'ttiz yildan ortiq Toshkent davlat dorulfuninida O'zbek adabiyotidan saboq berdi. Minglab shogirdlar yetishtirdi. Uning har bir yozgan asari o'z davrining mavzu ko'lami va zamonasi bilan kitobxonlar va adabiyotshunoslar uchun tajriba maktabi bo'lganligi shubhasiz. Ozod Sharafiddinovning munaqqidlik faoliyatida ikki davr ko'zga tashlanadi. Birinchi davr sho'ro totalitar tuzumida kechgan bo'lib, unda adabiyotni totalitar mafkura

g‘oyalaridan himoya qilish, adabiy qonuniyatlar asosida tadqiqotlar olib borish muammolari tadqiq etilgan. (“Zaharxanda qahqaha”, 1962; “Hayotiylik jozibas, sxematizm inertsiyasi”, 1979; “Yurtin madhi bo‘ldi so‘nggi satri ham”, 1979; “She‘r ko‘p, ammo shoirchi?”, 1983). Ikkinchi davr munaqqid faoliyatida asosiy davr bo‘lib, u istiqloq yillaridagi ijodini qamrab oladi. Bu davrda Ozod Sharafiddinov milliy adabiyotni shakllantirish muammolari, o‘zbek adabiyotshunosligi va tanqidchiligini qayta qurish, jahon adabiyoti an‘analarini o‘zlashtirish hamda tarjima san‘atini yuksaltirish masalalarini tadqiq etgan (“Bir tilda gaplashaylik”, 1987; “Mag‘zi puch so‘zlardan bir tosh nari qoch”, 2000; “Qaydasan, Moriko”, 2002).¹

Ustoz Ozod Sharafiddinov tanqidchilik haqidagi maqolalarining bir qanchasida tanqidchilik kasbini egallamoqchi bo‘lga inson adabiyotni butun borlig‘i bilan, butun vujudi bilan sevmog‘ini ,unga sidqidildan xizmat qilib, butun jon-u jahonini unga bag‘ishlashini aytadi. Xuddi ana shunday paytdagina undan chinakam, haqso‘z, haqiqatparvar tanqidchi chiqadi, deb bot-bot takrorlaydi.

“Zamon, qalb, poeziya” kitobiga kirgan “Poeziyaning bag‘ri keng”, “Chamanzorda gullar ko‘paysin” maqolalarida, lirik qahramon muammosi haqidagi bahs-u munozaralarga oydinlik kiritdi. She‘riyatimizda ovozlari, sozlar har xil jaranglashini, har bir shoir o‘z ovozi va soziga ega bo‘lishi kerakligini Mirtemirning xalqona, Asqad Muxtorning intellektual she‘riyati misolida asoslab berdi. “Zamon, qalb, poeziya” nihoyasida munaqqid: “Men faqat poeziyamizning ijobiy tendentsiyalarini va ularning o‘shishiga xalaqit berayotgan ayrim hodisalarni tahlil qildim”, deb yozgan edi.²

O‘zbekiston Qahramoni Ozod Sharafiddinov hayotda ham, ijodda ham o‘zining haqqoniy so‘zi, iroda va matonati bilan yurtdoshlarimizga, avvalambor yoshlarimiz

¹ <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/o-zbek-ziyolilari/ozod-sharafiddinov-1929-2005>

² <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/matbuot/hozirgi-davr-matbuoti/normat-yo-ldoshev-yoniq-qalb-munagqidi-2012>

uchun ibrat maktabi yaratib qoldirdi. U o‘zbek adabiyotshunosligi va tanqidchiligida milliy va jahon adabiyoti ana’analarini uyg‘un qabul qilish tamoyillarini boshlab berdi. O‘z asarlarida o‘zbek she’riyati, nasr va tanqidchiligining muhim muammolarini yoritdi. Olimning munnaqidlik faoliyatida istiqlol davri adabiyoti alohida o‘rin tutadi. Bu vaqtda u milliy adabiyotni shakllantirish muammolari, o‘zbek adabiyotshunosligi tanqidchiligi qayta qurish, jahon adabiyotining ilg‘or an’analarini o‘zlashtirish va tarjima san’atini yuksaltirish masalalarini keng tadqiq etdi. Olim ijodining cho‘qqisi bo‘lgan “Ijodni anglash baxti” asarida o‘zbek adabiyotining jahon adabiy jarayonida tutgan o‘rni va imiy ma’naviy o‘zanlari tahlil etib berilgan. Ozod Sharafiddinov XX asr o‘zbek adabiyoti tarixi o‘quv dasturi va darsligi mualliflaridan sanaladi. Ozod Sharafiddinovning bir qancha asarlarida hayotiy haqiqatlar tanqid ostiga olingan bo‘lib, barcha ko‘tarilayotgan masalalar o‘z yechimini topmasdan qolmagan desak, mubolag‘a bo‘lmaydi.

Ko‘pchilik Ozod Sharafiddinovni birinchi navbatda adabiyotshunos-tanqidchi, zahmatkash olim sifatida yaxshi bilishgan. Ammo Ozod Sharafiddinov 1955-yildan to umrning oxirigacha tarjima bilan shug‘ullangan xassos ijodkorlardan biri hisoblanadi. Uning tarjimalari orasida xilma-xil janrlardagi asarlar mavjud: romanlar, qissalar, hikoyalar, sarguzasht, fantastik asarlar, esselar, adabiy-tanqidiy maqolalar, falsafiy izlanishlar, shu bilan birga, mashhur adiblar, faylasuflar, davlat arboblarning ma’ruzalari, kitoblari, hikmatli so‘zlar, turli xalqlarning latifalari ham bor. Tarjima asarlarini esa, xalqqa yetkazish, undan kitobxon ma’naviy ozuqa olishi, millatlar madaniyati bilan o‘zimizning ana’analarimizning uyg‘unligi haqida ma’lumot bermoqchi bo‘lgan, albatta.

Lekin tarjima Ozod Sharafiddinov ijodida hech qachon tirikchilik manbaiga aylanmagan. Ijodkorning oldida doim aniq, katta maqsad bor edi: o‘zbek xalqini jahon madaniyati bilan tanishtirish, undan bahramand qilish, dunyoqarashini kengaytirish va rivojlantirish. Tarjimalar orqali o‘zbek kitobxonini jahon adabiyoti bilan tanishtirish vazifasini ko‘zlash asosiy muddaolardan biri edi.³

³ <https://ziyouz.uz/ilm-va-fan/adabiyot/muhabbat-sharafiddinova-tarjimada-ham-ustoz/?lng=lat>

Hozirgi kunda kutubxonalarimiz javonlarida turli nashrlarning turli nomdagi kitoblari joy olgan. Jahon adabiyotining noyob durdonalari kitob do‘konlarda ham serob. Ammo ayrim kitoblarning o‘zbek tilidagi tarjimasini topa olmaslik kitobxonlar ta’bini xira qiladi, albatta. Agar eng nodir asarlar tarjima qilinib, asl nusxasida yetkazilsa, bundan kitobxonlar ma’naviy ozuqa oladi. Buning uchun albatta, tarjimonlar tinimsiz mehnat qilishlari, tahlil va so‘z qo‘llashda Ozod Sharafiddinov kabi mohir bo‘lishi kerak.

Adabiyot ko‘ngil mulki hisobalanadi. Kimning ko‘ngli adabiyot bilan hamohang bo‘lsa, u qalbdagi xalq dardi, va manfaati yo‘lidagi fidoyilik quloch yozaveradi. Bugun biz kabi yoshlar mana shunday shaxslarning ma’naviy–ma’rifiy merosini o‘rganishimiz, tahlil qilishimiz lozim. Har bir yozayotgan she’r yoki maqolalarimizga Filologiya fanlari doktori, professor Bahodir Karimov ta’biri bilan aytganda, “... men yozgan asarimga Ozod Sharafiddinov nima der ekan, tanqid qilib qo‘yarmikan, tahlil qilarmikan yoki bir targ‘ib –tashvig‘i bilan shug‘ullanarmikan”, degan bir istihola bilan yondoshsak, shundagina adabiyotimizga, jurnalistikamizga munosib hissa qo‘shgan bo‘lar edik.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Sharafiddinov O. Dovondagi o‘ylar. T: Ma’naviyat, 2004.
2. <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/o-zbek-ziyolilari/ozod-sharafiddinov-1929-2005>
3. <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/matbuot/hozirgi-davr-matbuoti/normat-yo-ldoshev-yoniq-qalb-munaqqidi-2012>
4. <https://ziyouz.uz/ilm-va-fan/adabiyot/muhabbat-sharafiddinova-tarjimada-ham-ustoz/?lng=lat>